

Advies van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak

De Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak is in 2009 ingesteld door de Minister met als opdracht te adviseren over de kwaliteit en bruikbaarheid van het onderzoek voor de onderbouwing, evaluatie en bijstelling van het beleid met betrekking tot de wijkaanpak. De commissie brengt jaarlijks in het najaar een advies uit dat betrekking heeft op de in het jaar daarvoor verschenen studies.

Werkwijze van de Commissie

De volgende indeling wordt gehanteerd:

- i. Verantwoording, studies waarin vooral de rechtmatigheid van uitgevoerde maatregelen centraal staat;
- ii. Monitors, beschrijvende studies waarin doelbereik van output- en outcomedoelstellingen van beleid centraal staan, maar die geen inzicht in causaliteit en effectiviteit van beogen;
- iii. Causaliteits- c.q. effectiviteittoetsing, studies van een meer verklarend karakter waarin onderzocht wordt wat de effecten zijn van beleid en hoe ze tot stand komen;
- iv. Ontwikkelingsonderzoeken, studies van innoverend karakter, die nieuwe aanpakken en/of instrumenten verkennen.

Afhankelijk van de aard (de doelstelling) van het onderzoek is getoetst in hoeverre het rapport voldoet aan de criteria voor goed onderzoek en voor bruikbaarheid in de onderbouwing van beleid. Deze criteria zijn opgenomen in bijlage 1 evenals de samenstelling van de commissie.

Conclusies van de Commissie

In 2015 zijn 7 studies ontvangen die alle zeven zijn beoordeeld. Daarvan zijn er 3 als goed, 1 als voldoende tot goed en 1 als voldoende en 2 als onvoldoende beoordeeld (zie tabel 1).

Tabel 1. Aantal ontvangen en beoordeelde onderzoeksrapporten, naar categorie en oordeel

Onderzoeks-categorie			Oordeel			
			Onvoldoende	Voldoende	Voldoende / goed	Goed
I verantwoording	Ontvangen	Beoordeeld				
II monitoring						
III effectstudies				1	1	3
IV ontwikkelings-onderzoek			2			
totaal	7	7	2	1	1	3

De commissie is, net als vorig jaar, bezorgd dat de aandacht voor het monitoren van de inspanningen en de resultaten van de wijkaanpak is weggezakt. Dit jaar is er zelfs geen enkele monitorstudie ontvangen. Er is begrip voor het feit dat Nederlandse steden zich in 2014 voor nieuwe uitdagingen zagen geplaatst door de vergaande decentralisaties in het sociale domein, maar zou het betreuren als dit ten koste gaat van het onderzoek naar de wijkaanpak. Immers ook in het sociale domein wordt er vaak voor gekozen een wijkgerichte aanpak te volgen en er zijn zeker lessen te leren uit het onderzoek naar de wijkaanpak.

Mede om die reden heeft de commissie op 20 januari 2015 een studiedag georganiseerd waarvoor ook beleidsmakers en onderzoekers werkzaam in het sociale domein zijn uitgenodigd. Meer dan honderd deelnemers gingen met elkaar in debat over de kwaliteit en effectiviteit van beleidsonderzoek. Startpunt van dit debat was een publicatie¹ van de commissie waarin dertien onderbouwde aanbevelingen staan en voorbeelden worden gegeven van goed beleidsonderzoek. In de aanbevelingen wordt niet alleen ingegaan op theoretische (oorzaak/gevolgrelaties), methodische (selectiviteit en betrouwbaarheid) en praktische (gegevens, kennisbanken) zaken, maar ook op noodzaak en mogelijkheden tot betere samenwerking tussen beleidsmakers en onderzoekers. De publicatie is als bijlage opgenomen bij dit advies.

Tegelijkertijd verheugt het de commissie dat de kwaliteit van de effectstudies, die ook verklaringen geven hoe de effecten van beleid tot stand komen, in vergelijking met eerdere jaren, sterk is toegenomen. Vier van de vijf beoordeelde effectstudies zijn gebaseerd op 'maatschappelijke kosten baten analyses' (MKBA), een methode waarbij de effecten van beleid niet alleen worden getraceerd, maar ook gekwantificeerd. In het bijzonder de publicatie 'Baten in de buurt' door Atlas voor gemeenten in opdracht van de woningcorporatie Eigen Haard is een voorbeeld van een kwalitatief hoogwaardige MKBA studie.

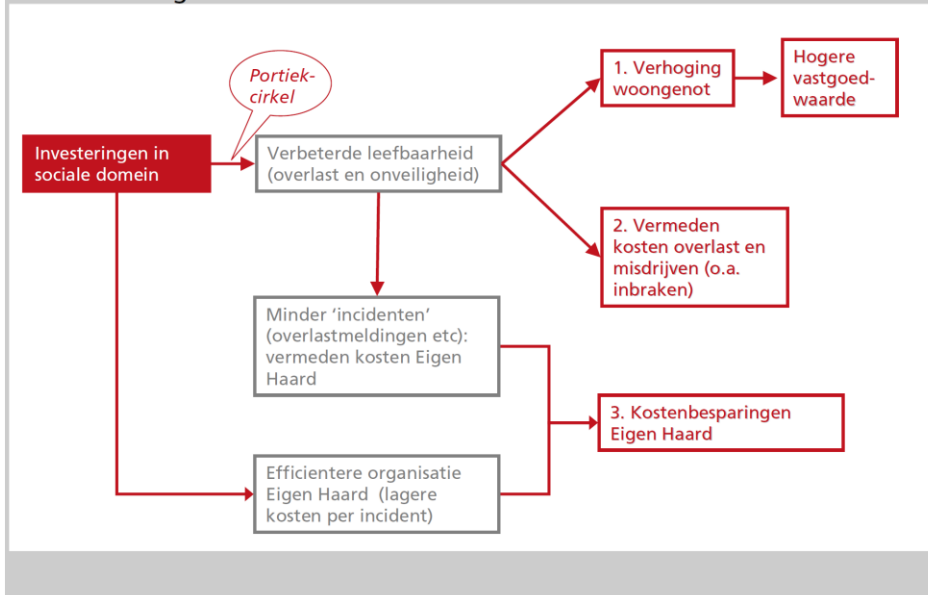
Het betreft een studie naar de maatschappelijke kosten en baten van de investeringen in leefbaarheidsmaatregelen door de corporatie: de activiteiten van wijkbeheerders, woonfraude en overlastmedewerkers, huismeesters, kleine fysieke ingrepen als het afsluiten van portieken en ophangen van camera's en participatiemaatregelen om bewoners te betrekken bij de veiligheid van hun woning en omgeving. In eerdere studies waarin het effect van dergelijke investeringen niet kon worden aangetoond, was sprake van een gebrekkige onderzoeksopzet. Op basis daarvan werd echter wel geconcludeerd dat er geen effect was. De onderhavige studie is wel in staat op navolgbare wijze tot een goede conclusie te komen. De redenen daarvoor zijn de volgende:

- 1) In de eerste plaats zijn de oorzakelijke relaties die op basis van de beleidstheorie verwacht mogen worden voorafgaand aan het onderzoek gedetailleerd uitgewerkt. Onderstaande figuur laat daar een samenvatting van zien. De investeringen leiden naar verwachting tot afname van de onveiligheid en de criminaliteit en tot het vermijden van incidenten waar de corporatie op moet reageren (bv door herstel van schade door inbraak). Die afname van de onveiligheid leidt vervolgens tot een verhoging van het woongenot door de bewoners van de buurt en tot hogere vastgoedprijzen, maar ook tot minder kosten van bijvoorbeeld politie en justitie voor de afhandeling van inbraken en tot kostenbesparingen bij de corporatie voor de vervolgschade.
- 2) De investeringen en de verwachte resultaten werden op zeer gedetailleerd ruimtelijk niveau gemeten (6-cijfer postcode gebieden) waardoor een directe relatie gelegd kon worden tussen investeringen en resultaten.
- 3) Met econometrische technieken werd vergaand gecorrigeerd voor mogelijke verstoringen, zoals het feit dat alle gebiedjes in de stad een ontwikkeling doormaken in onveiligheid en overlast en de gebiedjes waarin extra is geïnvesteerd ook deelnemen in die algemene ontwikkeling.

¹ Aanbevelingen voor beleidsonderzoek - Tips van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak

- 4) Het aantal waarnemingen is groot genoeg om statistisch betrouwbare uitspraken te kunnen doen en de gebruikte techniek laat ook zien hoe groot de geschatte effecten zijn.
- 5) Gevoeligheidsanalyses laten zien in hoeverre de resultaten worden beïnvloed door de keuzen die tijdens het onderzoek zijn gemaakt.
- 6) Met behulp van een aantal aannamen kan ook een inschatting worden gemaakt van de financiële baten, die kunnen worden afgezet tegen de gemaakte kosten.

Figuur 2.3 Verwachte effecten van investeringen in het sociale domein door Eigen Haard

De plausibele resultaten van de studie laten zien dat de onveiligheid/overlast als gevolg van de maatregelen met een derde zijn afgenomen en dat de baten (40 miljoen) de kosten (35 miljoen) overtreffen. Dat wil niet zeggen dat de corporatie de investering op de korte termijn geheel terugverdient. Een deel van de baten komt bij de bewoners terecht (zowel van de complexen als bij omliggend vastgoed) en de kostenbesparing door de corporatie kon nog niet worden vastgesteld.

De reden om uitvoeriger stil te staan bij dit onderzoek is dat een aantal beperkingen van effectonderzoek die de commissie eerder constateerde zijn ondervangen. De aard van de beleidsinterventie is vaak moeilijk eenduidig vast te stellen en de beleidstheorie kan lang niet altijd expliciet worden gemaakt. Dit onderzoek is een goed voorbeeld op welke wijze dat toch kan. Een tweede reden is de mate waarin wordt gecontroleerd voor verstorende effecten. Het onderzoek laat zien dat met moderne econometrische technieken er op dit punt grote stappen kunnen worden gezet. Maar ook dit onderzoek kent beperkingen. Zo blijft onduidelijk hoe de effecten zich op langere termijn zullen ontwikkelen en ook of maatregelen elkaar onderling kunnen versterken. Om dit te kunnen achterhalen is een vervolgonderzoek gewenst.

Meer algemeen stelt de commissie dat onduidelijkheid over de maatschappelijke kosten en baten van publieke investeringen in het kader van de wijkaanpak de discussie over zin en onzin daarvan vertroebelt. Er worden soms vergaande conclusies getrokken zonder discussie over de kwaliteit van de onderbouwing om tot die conclusies te komen. Dan wordt beleid op los zand gebouwd. Dit geldt niet alleen voor publieke investering in wijken, maar ook in het onderwijs, de zorg of meer algemeen het sociale domein. De uitgaven die nodig zijn voor goed onderzoek betreffen slechts een fractie van de investeringen die daarmee zijn gemoeid. De commissie pleit echter niet per se voor meer onderzoek, maar voor beter opdrachtgeverschap van overheden en maatschappelijke

ondernemingen bij het uitzetten van beleidsonderzoek, zodat de kwaliteit van de kennis die wordt ingezet bij het beleidsproces kan worden versterkt.

Bijlage 1

Criteria van de Wetenschappelijke Commissie wijkenaanpak bij de beoordeling van studies

De beoordeling van onderzoeksrapportages vindt plaats aan de hand van de hieronder genoemde criteria:

1. Probleemstelling
 - a. zijn de doel- en probleemstelling van het onderzoek helder geformuleerd?
 - b. wat is de (beleidsmatige) relevantie van het onderzoek voor de wijkaanpak?
 - c. volgen conclusies logisch uit het onderzoek?
 - d. hoe verhouden de aanbevelingen zich tot de conclusies?
2. Inbedding
 - a. is bestaande kennis voldoende verwerkt in het onderzoek?
 - b. is er een fundering in theorie?
3. Methodisch-technische aspecten
 - a. is de conceptualisering in orde?
 - b. is de operationalisering in orde?
 - c. is er aandacht voor causaliteit (aan alle voorwaarden voldaan)?
 - d. is het onderzoeksdesign adequaat (vb cross-sectie vs. longitudinaal, experimentele opzet of niet)?
 - e. is de kwaliteit van de gebruikte data in orde, is er aandacht voor verstorende variabelen?
 - f. wat is de generaliseerbaarheid van de resultaten?
4. Meta-analyse
 - a. welke vormen van onderzoek worden veel/weinig gedaan (descriptie, analyse, 'black-box' geopend)?

De commissie beoordeelt deze criteria niet aan de hand van 'golden rules', maar op basis van 'face-value'.

Leden van de Wetenschappelijke Commissie Wijkanaanpak

De Commissie Wijkanaanpak bestaat uit de volgende leden:

Naam	Thema	Organisatie
Prof. dr. Pieter Hooimeijer, voorzitter	Wonen	Universiteit Utrecht
Prof. dr. Sjoerd Karsten	Leren & Opgroeien	Universiteit van Amsterdam
Prof. dr. Joop Schippers	Werken	Universiteit Utrecht
Prof. dr. Justus Veenman	Integreren	Erasmus Universiteit Rotterdam
Prof. dr. Hans Boutellier	Veiligheid	Vrije Universiteit Amsterdam
Prof. dr. Karien Stronks	Gezondheid	Universiteit van Amsterdam/AMC